

Nakon kapitulacije fašističke Italije, početkom rujna 1943.g., širom Dalmacije planuo je narodno-oslobodilački ustanak, kojeg nije mogla spriječiti ogromna i raznovrsna oružana sila nacističke Njemačke i njihovih slugu (ustaša i četnika) prodorom i okupacijom srednje Dalmacije.

Naredbom VŠ NOVJ i Glavnog štaba NOVH-e formiran je 7. listopada 1943. 8. dalmatinski korpus NOVH-e, od: četiri dalmatinske divizije (9., 19., 20. i 26.), prištabskih jedinica, više samostalnih partizanskih odreda i brigada i partizanske ratne mornarice. Krajem 1943. Korpus je imao 34.548 boraca, od toga: 72,7% Hrvata, 13,9% Srba i 13,4% ostalih. Socijalni sastav, uglavnom, činili su: seljaci (težaci), pomorci, ribari, radnici, obrtnici, sitni trgovci, namještenici, intelektualci, đaci i druga zanimanja.

Dalmatinski 8. korpus NOVH-e bio je jedina jedinica, u sastavu NOVH-e i NOVJ-e koji je u tri mjeseca teške i krvave borbe oslobodio Dalmaciju od okupatora i njihovih slugu. Bez oslobođenja Splita i Jadrana, oslobođenje Dalmacije ne bi bilo zamislivo.

U operaciji oslobađanja Dalmacije poginulo je 1.884 borca i oko 12.000 neprijateljskih vojnika.

Poginuli borci Korpusa bili su s teritorije 20-tak većih mjesta u Dalmaciji. Najviše ih je poginulo s područja Sinja, Splita, Trogira, Benkovca, Zadra i Šibenika. Iz stranih državljana u jedinicama Korpusa bila su 32 borca.

Pri kraju rata 8. dalmatinski korpus NOVH-e u sastavu Četvrte JA imao je 48.183 borca, od toga: 66,20% Hrvata i 12,6% Srba. Ostale činili su 13 različiti narodi i narodnosti.

U Završnoj operaciji 8. dalmatinski korpus na lijevom krilu u zahvatu otoka, priobalja i zaleđa, da bi okončali borbena djelovanja u Riječkoj-tršćanskoj operaciji, poražavajući neprijateljske oružane snage. Samo jedan manji dio jedinica Korpusa našao se u području, završavanja 2. svjetskog rata, Koruške-Celovac (Austrija), dok je jedan dio nastavio borbeno djelovanje kroz Sloveniju. U Završnoj operaciji oslobađanja više desetaka tisuća neprijateljskih vojnika je poginulo prilikom pružanja odsutne obrane. Iako, povjesničari nisu, do danas, do kraja istražili i

objasnili ogromnu brojku likvidiranih, zarobljenih neprijateljskih vojnika i među njima civila, ono što se zna jeste, da je njihova sudbina poprimila dramatični kraj, što je na korpusu pravedne i legitimne NOB-e ostavilo ogromnu sjenu, koja ne može poništiti vrijednosti NOBH-e, iako u tome nastoje domaće „hijene“ i „lažni domoljubi“ svodeći je na Hitlerovu sintagmu „komunistički zločinci“.

Predsjednik:

Krešimir Sršen, prof.